

УДК 332.025

Чуль О.М., к.е.н.

Луцький національний технічний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

В статті окреслено основні напрями державного регулювання природоохоронної діяльності та визначено природоохоронні регулятори. В статті доведено, що для забезпечення синергетичного ефекту між екологічними ініціативами та економічним розвитком екологічна політика повинно базуватися на принципах соціальної відповідальності бізнесу.

Ключові слова: екологічна відповідальність, природоохоронна діяльність, механізм природокористування, державне регулювання.

Чуль Е.М.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРИРОДООХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БИЗНЕСА

В статье обозначены основные направления государственного регулирования природоохранной деятельности и определены природоохранные регуляторы. В статье доказано, что для обеспечения синергетического эффекта между экологическими инициативами и экономическим развитие, экологическая политика должна базироваться на принципах социальной ответственности бизнеса.

Ключевые слова: экологическая ответственность, природоохранная деятельность, механизм природопользования, государственное регулирование.

Chul O.

STATE ENVIRONMENTAL CONTROL THROUGH THE LENS OF ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS

The article describe the main directions of state environmental control and defined the main environmental regulators. The article proved that for a synergistic effect between environmental initiatives and economic development, environmental policy should be based on the principles of social responsibility.

Keywords: environmental responsibility, environmental protection, mechanism of environmental management, state regulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інтенсивний економічний розвиток більшості країн світу, глобалізаційні процеси, переструктуризація національних економік поряд із значним економічним ефектом несе в собі і негативний вплив, пов'язаний із зростанням дефіциту енергоресурсів, високою природомісткістю та значним техногенним навантаженням на навколишнє природне середовище. Окреслені питання уже понад чотири десятиліття стоять на порядку денному більшості міжнародних організацій та країн, а підвалини для їх вирішення закладено у Рамковій конвенції ООН про зміну клімату.

Разом з тим, неузгодженість пріоритетів в розроблених регіональних програмах розвитку та посилення протиріччя, що виникають між територіальними органами управління та бізнес-структурами в сфері природокористування потребують визначення ефективних інструментів екологічної політики. При цьому, такі інструменти одночасно повинні нівелювати наслідки екологічної кризи та техногенного впливу на навколишнє середовище та забезпечити соціально-економічне зростання на основі постулатів сталого розвитку. Основна мета полягає у запровадженні системи превентивних заходів, спрямованих на збереження довкілля та зниження антропогенного навантаження природних екосистем, а механізм стимулювання природокористування повинен бути розроблений таким чином, аби на всіх рівнях його

реалізації були враховані соціо-еколого-економічні інтереси усіх суб'єктів. В цьому контексті першочерговим завданням для регіональної влади є забезпечення норм екологічної безпеки, а для суб'єктів господарювання - запровадження у їх діяльності принципів екологічної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання пошуку ефективних інструментів стимулювання природокористування активно досліджені багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких Г. Васюкова, В. Голян, М. Гузев, Є. Хлобистов, О. Барановський, Н. Барріт, Р. Коуз, Н. Пахомова. Значна увага у їх працях приділена державному екологічному контролю і моніторингу навколишнього природного середовища, тоді як не достатньо дослідженим залишається питання участі самих суб'єктів господарювання у процесі збереження природного середовища через призму екологічної відповідальності бізнесу.

Цілі статті. Метою статті є визначення основних природоохоронних регуляторів в системі екологічної політики на основі паритету державного регулювання природоохоронної діяльності та екологічної відповідальності бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, активізація запровадження технологічних і освітніх інновацій та посилення глобалізаційних процесів загалом, в умовах обмеженості ресурсів, призводить до загострення екологічних проблем та суттєвого погіршення стану навколишнього середовища. Однією з причин таких процесів стало відсутність чіткого механізму та дієвих інструментів реалізації державної екологічної політики, що призводить до неузгодженості дій активних учасників такої політики та провокує суперечність між суспільним розвитком та збереженням навколишнього середовища. Це пов'язано з тим, що визначальною ціллю державної екологічної політики є створення та забезпечення прав власності на природні ресурси. На практиці це означає, що держава певним чином обмежує доступ до ресурсів, а суб'єкти господарювання змушені змінювати управлінську політику засновану на принципах екологічної відповідальності.

Таким чином, держава (через державні інститути і відповідне інституційне середовище), суспільство (через суспільні інститути/організації) і суб'єкти господарювання (через ринкові механізми і інструменти) узгоджують ресурсні режими і визначають характер використання природних ресурсів і особливості управління ними через економіко-правові механізми набуття права власності на ресурс і способи його реалізації, процедури доступу до ресурсів, їх використання, перерозподілу та методи управління ними [1, с.43].

Вважаємо, що механізм державної екологічної політики повинен ґрунтуватися перш за все на формуванні системи економічних стимулів. При цьому, важливим є збереження балансу між рівнем державного контролю та нормуванням діяльності у сфері природокористування.

Як зазначає Є.М. Хлобистов, необхідність державного регулювання і управління зумовлена, з одного боку, вже існуючою складною екологічною ситуацією, покращання якої є сьогодні невідкладним завданням, а з іншого - регіональний характер прояву наслідків впливу на стан навколишнього природного середовища за будь-яких соціально-економічних і політичних умов вимагатиме погодження зусиль адміністративних органів управління окремих галузей і підприємств, які розташовані в зоні підвищеної екологічної небезпеки [2, с.109].

Таке державне регулювання може проявлятися як у формі жорстких адміністративних і ринкових інструментів, спрямованих на економію природних ресурсів, так і у формі заходів стимулюючого характеру спрямованих на розвиток еколого збалансованих виробництв на базі нових технологій у сфері природокористування.

Основними елементами механізму природокористування має стати система природоохоронних регуляторів:

– платність природокористування, що визначає вартість і доступність бізнесу до обмежених природних ресурсів, а також систему відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, що передбачає створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів;

– пільгове оподаткування для запровадження ресурсозберігаючих технологій та підвищені ставки податків для екологічно небезпечної продукції та енергомістких технологій. З цієї позиції пільгове оподаткування повинно враховувати не тільки інтереси суб'єктів господарювання у вигляді отримання податкового кредиту, пільг, податкових канікул тощо, а й забезпечити реалізацію державних інтересів, пов'язаних із збереженням навколишнього середовища;

– державне субсидювання на реалізацію екологічних проектів;

– запровадження механізмів прискореної амортизації для екологічно орієнтованого виробництва;

– створення ринків природних ресурсів, здатних здійснювати контроль за використанням обмежених природних ресурсів;

– регулювання ціноутворення, шляхом адекватного підвищення цін на окремі види ресурсів та відповідного зростання цін на екологічно чисту продукцію;

– стимулювання пільгового кредитування бізнесу для модернізації виробничого процесу та зниження ресурсомісткості виробництва.

Разом з тим екологічна політика тісно пов'язана з корпоративною соціальною відповідальністю бізнесу, одним з елементів якої є екологічна відповідальність.

В розробленій Національній концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні під екологічною відповідальністю розуміють відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін, та яка поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству й міжнародним нормам поведінки [3].

Ідея екологічної відповідальності суб'єктів господарювання базується на усвідомленому і мотивованому участі бізнесу в різноманітних заходах, спрямованих на попередження та мінімізацію негативних впливів на навколишнє середовище, раціональному природокористуванні, економії сировинних і енергетичних ресурсів в процесі господарської діяльності, залученні відходів в господарський оборот, попередженні аварійних і надзвичайних ситуацій, підтримці заходів з охорони здоров'я, збереження культурно-історичної спадщини, біорізноманіття та особливо охоронюваних природних територій.

Тобто, наявність економічних та правових стимулів в сфері природокористування, з одного боку вимагатиме від бізнесу враховувати екологічні інтереси суспільства та вживати відповідні заходи щодо їх реалізації, а з іншого реалізовуватиме власні економічні інтереси, шляхом забезпечення високих темпів розширеного відтворення виробництва. В рамках реалізації принципу екологічної відповідальності, за рахунок використання сучасних екологічних і одночасно економічно вигідних технологій суб'єкти господарювання здатні модернізувати виробництво, скоротити витрати, а також підвищити конкурентоспроможність продукції та збільшити прибутковість виробництва.

Крім того, управління засноване на принципах екологічної відповідальності дає можливість забезпечити синергетичний ефект між екологічними ініціативами та завоюванням компанією стійкого лідерства на ринку та довгострокової конкурентоспроможності.

Впровадження інноваційних еколого-орієнтованих технологій, підвищення екологічної свідомості суб'єктів бізнесу уже сьогодні стає визначальним аспектом забезпечення екологічної ефективності.

Так, за результатами дослідження Центру екологічної політики та права при Єльському університеті, за останні 10 років Україна, за рівнем екологічної ефективності, що відображають досягнення країн у сфері управління природними ресурсами та їх раціонального використання, покращила свої позиції на 25% та у 2016 р. посіла 44 позицію із 180 країн світу. Зокрема, Україна займає 130 позицію з 180 країн за критерієм «біорізноманіття та середовища проживання», що характеризує зусилля країни у вирішенні проблем із збереженням видів в межах власних кордонів; 144 – за показником забрудненості повітря діоксидом азоту, що впливає на здоров'я людей і характеризує якість повітря. Найкраще 25 місце присвоєне Україні за виміром динаміки інтенсивності викидів вуглецю на одиницю ВВП [4].

Очевидно, що найбільш ефективним способом удосконалення регіональної екологічної політики повинно стати включення екологічної складової до програм розвитку секторів економіки на основі збереження паритету екологічної відповідальності бізнесу та державного управління в сфері природокористування.

При цьому, основні зусилля бізнесу та органів державної влади повинні бути орієнтовані на:

- екологічну реструктуризацію та екологічну модернізацію виробництв;
- вдосконалення інституційних механізмів державної системи природоохоронного управління;
- розробку та використання природоохоронних технологій;
- запровадження системи екологічного менеджменту та екологічного аудиту;
- забезпеченні розвитку моделі «зеленої» економіки України та екологізації організаційного управління.

Висновки. Правильне поєднання базових інструментів екологічної політики повинно орієнтуватися на забезпечення сталого розвитку. В цьому аспекті зусилля регіональної влади повинні бути зосереджені на стимулюванні еколого-орієнтованого виробництва та екологічної відповідальності бізнесу. При цьому важливим є посилення взаємодії основних стейкхолдерів у сфері природокористування, спрямовані на розвиток нових форм співробітництва та сприяння активному включенні зацікавлених сторін у соціо-еколого-економічне середовище.

Список використаних джерел

1. Сабадаш В. В. Екологічні конфлікти і проблеми права власності на ресурс: науково-технологічні аспекти ресурсної безпеки / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. — 2009. — № 1. — С. 42—51.
2. Добрянська Л.О., Жарова Л.В., Хлобистов Є.В. Стратегічний потенціал екологічної безпеки: технологія економічного зростання : [монографія]; за наук. ред. проф. Хлобистова Є.В. -- Львів: Український бестселер, 2012. – 284 с.
3. Руководство по социальной ответственности ISO 26000:2010 [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nornik.ru/_upload/editor_files/file1756.pdf
4. Україна в рейтингу екологічної ефективності у 2016 році [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-v-reytingu-ekologichnoyi-efektyvnosti-u-2016-roci>

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М.